

ки. Відновлення таких потужностей є важливим способом стимулювання економічного розвитку окремих територій, мобілізації інтелектуально-трудоного потенціалу населення та посилення його наукової складової.

Дискусія. На даному етапі соціально-економічного розвитку України необхідно визначити окремі просторові утворення як ареали пріоритетного розвитку фармацевтичного ринку на інноваційних засадах. Надалі ж здобутий позитивний досвід можна буде поширювати на весь економічний простір країни. Тому подальший напрям досліджень автора буде сфокусований на інноваційності вітчизняного фармацевтичного продукту та аналітичних розрахунках щодо потенціалу окремих просторових утворень у цільовому розвитку фармацевтичного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Мех О. А. Наукоємність фармацевтичної продукції як конкурентна перевага виробника / О. Мех // Наука та наукознавство. – 2008. – № 1. – С. 58–66.
2. Бульбах Н. Інституціональні зміни в системі управління ринковим потенціалом підприємств // Інституціональний вектор економічного розвитку: зб. наук. пр. / Н. Бульбах; за ред. А. Ткача. – Мелітополь: Мелітопольський інститут державного та муніципального управління Класичного приватного університету, 2008. – Вип. 1 (3). – С. 80–91.
3. Зайчук Т. О. Теоретичні аспекти визначення ринкового потенціалу і таргетингу вітчизняними підприємствами / Т. Зайчук // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 1. – С. 96–104.
4. Юлдашева О. Исследование рыночного потенциала регионов / О. Юлдашева // Маркетинг и маркетинговые исследования. – 2002. – № 4. – С. 72–75.

5. Башук Т. Аналіз ринкових можливостей компанії на основі прогнозування збутового потенціалу / Т. Башук // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 4, Т. 1. – С. 216–224.

6. Шипуліна Ю. Оцінка достатності виробничо-збутового потенціалу суб'єктів господарювання для інноваційного розвитку / Ю. Шипуліна // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2004. – № 9 (68). – С. 157–165.

7. Ревуцька Л. Є. Управління розвитком та структура економічного потенціалу галузевого комплексу: теоретичні аспекти / Л. Є. Ревуцька, Н. М. Корольова, В. В. Чорний // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки: зб. наук. пр. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Харків: Вид-вод ХНАУ, 2012. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnu_ekon/2012_6/pgd/29.pdf

8. Тесля Д. В. Ринковий потенціал регіону: сутність і його складові / Д. В. Тесля, С. Л. Шульц // Регіональна економіка. – 2014. – № 2. – С. 27–37.

9. Основні показники по СЕЗ: Інформація про СЕЗ та ТПР: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=37016&cat_id=36709

10. На Сумщині буде створено фармацевтичний кластер: Суми. RegioNews [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://regionews.sumy.ua/node/16758>

11. Посилкіна О. В. Актуальність та проблеми створення фармацевтичних кластерів в Україні на підставі логістичного менеджменту та міжнародних стандартів якості / О. В. Посилкіна, Р. В. Сагайдак-Нікітюк, О. В. Козирева // Маркетинг та логістика в системі менеджменту: тези доповідей ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 8–10 листопада 2012 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 337–339.

12. Сагайдак-Нікітюк Р. В. Створення фармацевтичних кластерів в Україні на підставі логістичного менеджменту та міжнародних стандартів якості / Р. В. Сагайдак-Нікітюк, О. В. Посилкіна // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2011. – № 3 (17). – С. 24–32.

Надійшла до редколегії 27.01.15

В. Голубка, соискатель

Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, Украина

НАУЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО РЫНКА УКРАИНЫ В СИСТЕМЕ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ПЕРСПЕКТИВ ЕГО РАЗВИТИЯ

В статье доказана важность эффективного использования научного потенциала фармацевтического рынка Украины в системе стратегических задач его развития. Сформулировано определение научного потенциала фармацевтического рынка, систематизированы последствия его эффективного использования. Обоснованы основные институциональные формы повышения эффективности использования научного потенциала отечественного фармацевтического рынка, а именно фармацевтические кластеры и агломерационные образования.

Ключевые слова: фармацевтический рынок, рыночный потенциал, научный потенциал, фармацевтический кластер, агломерация.

V. Holubka, seekers

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

SCIENTIFIC POTENTIAL OF PHARMACEUTICAL MARKET OF UKRAINE IN SYSTEM OF STRATEGIC PROSPECTS OF HIS DEVELOPMENT

In the article was proved the importance of the effective use of scientific potential of Ukrainian pharmaceutical market. Formulated a definition of the scientific potential of the pharmaceutical market. Systematized the consequences of him the effective use. It was allocated the basic institutional forms of effective use of scientific potential of Ukrainian pharmaceutical market, namely pharmaceutical clusters and agglomerations.

Keywords: pharmaceutical market, market potential, scientific potential, pharmaceutical cluster, agglomeration.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2015; 2 (167): 110-117

УДК 336.1:378.1 (477)

JEL H52

DOI: dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/167-2/18

О. Красільник, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

У статті розглянуто проблеми фінансування вищих навчальних закладів та приділено увагу формуванню кошторису закладів вищої освіти в Україні. Описано практику формування і використання загального і спеціального фондів вищих навчальних закладів. Висвітлено особливості фінансування державних та приватних закладів вищої освіти. Представлено перспективи фінансування вищих навчальних закладів в Україні.

Ключові слова: фінансування, кошторис, загальний фонд, спеціальний фонд, бюджетні кошти, видатки.

Вступ. В умовах ринкових відносин освіта виступає важливою складовою і визначальним фактором людського розвитку та відіграє особливу роль у формуванні інтелектуального, духовного, економічного потенціалів держави. Освіта є найбільш масштабною частиною нинішнього державного устрою, його політичної, соці-

льно-економічної, культурної та наукової організації. Від якості освіти залежить відтворення та нарощення інтелектуального потенціалу суспільства, виховання громадян, модернізація суспільних відносин. Удосконалення системи освіти – один із заходів, який необхідний для подолання кризових процесів, поліпшення життя

© Красільник О., 2015

людей, утвердження національних інтересів, зміцнення держави. Можна стверджувати, що без потрібної освіти люди не можуть забезпечити собі належних умов життя та реалізуватися як особистості. Відповідно, повинен бути зумовлений зростаючий інтерес суспільства й держави до питань розвитку галузі освіти та визнання її загальнонаціональним пріоритетом.

Ефективна реалізація політики у сфері освіти неможлива без належного фінансового забезпечення навчальних закладів та освітніх програм, джерелами якого є як бюджетні кошти, так і кошти юридичних та фізичних осіб. Важливість вирішення проблем, що пов'язані з бюджетним фінансуванням освіти, зумовлена обмеженим обсягом та неефективним та недосконалим використанням наявних фінансових ресурсів, вимагає розроблення нових підходів до організації фінансування вказаної галузі.

Ефективність розв'язання проблем соціально-економічного розвитку України взагалі, та й будь-якого регіону країни багато в чому залежить від наявності та використання інтелектуального потенціалу суспільства, значна частина якого зосереджена в системі освіти. Досвід розвинених держав підтверджує думку, що чим вищий рівень освіченості їх населення, тим вищий рівень соціально-економічного розвитку держави. Саме тому розвинені країни спрямовують фінансові ресурси на підтримку та забезпечення розвитку вищої освіти.

Зазначимо, що від освітнього рівня у державі залежить рівень кадрового потенціалу, тоді як від якості людських ресурсів залежить рівень розвитку регіону, тому аналіз стану та закономірностей розвитку освітніх закладів за сучасних умов являється досить актуальною темою. В умовах реформування вищої школи увага науковців, політичних та громадських діячів до цієї проблеми цілком очевидна.

Метою дослідження є розгляд ознак фінансування вищих навчальних закладів, які істотно впливають на фінансовий стан установ і системи вищої освіти.

В даному контексті доцільно:

- дослідити проблеми фінансування вищих навчальних закладів та формування кошторису закладів вищої освіти в Україні;
- проаналізувати практику формування і використання загального і спеціального фондів вищих навчальних закладів, особливості фінансування державних та приватних закладів вищої освіти;
- виділити перспективи фінансування вищих навчальних закладів в Україні.

Дослідженню фінансування системи вищої освіти приділяли увагу такі зарубіжні вчені, як: Г. Беккер, А. Ватер, Дж. Вейзе, Є. Деннісов, П. Друкер, К. Ерроу, Дж. Кейнс, П. Самуельсон, А. Анчишкін, В. Єрошин, В. Жамін та ін.

Теоретичні та практичні аспекти фінансовою забезпечення освіти присвячені праці українських науковців, зокрема: В. Андрущенко, В. Базилевича, Т. Боголіб, С. Буковинського, О. Василика, В. Гейця, В. Глуценка, А. Даниленка, В. Кудряшова, В. Куценко, Е. Лібанової, І. Лютого, Н. Новікова, Т. Оболенської, К. Павлюк, Д. Полозенка, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та ін.

Дослідженням різних аспектів стану та розвитку вищої школи у своїх працях приділяли увагу такі вітчизняні фахівці, як Я. Болюбаш, Ю. Вітренко, О. Грішнова, Т. Кондрашова, В. Кремень, М. Матвіїв, С. Ніколаєнко, О. Салига, О. Яришко та ін.

Так, Е. Лібанова займається вивченням аспектів соціально-демографічних проблем, ринку праці та людським розвитком [1]. В. Базилевич досліджує розвиток сучасної вищої освіти, особливості інтеграції вищих

навчальних закладів у європейський простір освіти [2]. В. Кремень та В. Андрущенко розглядають проблеми якості та стратегії вищої школи [3,4]. О. Грішнова визначає проблеми людського розвитку, людського капіталу, конкурентоспроможності людського потенціалу в контексті економіки освіти та економіки праці [5]. В.М. Геєць досліджує зміст й особливості економіки знань. Автор зосереджує увагу на розвитку в Україні окремих складових економіки знань, хоча рівень освіченості населення, за міжнародними оцінками, у нас досить високий. Наголошується виняткова роль фундаментальних і прикладних наук у продукуванні знань, які стають підґрунтям для впровадження інновацій у виробництво та подальших технологічних змін. Приділяється увага розробці стратегічних завдань і дослідженню інституціональних передумов розробки економіки знань [6].

Надбання вчених є значним внеском в теорію, методологію, та організацію ефективного функціонування вищої освіти, а також вирішення питань щодо вдосконалення її фінансування. Однак, в цілому зазначена проблема залишається недостатньо вивченою. На нашу думку, потребує наукового обґрунтування розуміння основних причинно-наслідкових зв'язків і залежностей, комплексного, більш широкого впливу вищої освіти, її структури, способу організації і фінансування. Також особливої уваги заслуговує налагодження фінансово-господарського механізму освітньої діяльності та пошук додаткових джерел фінансового забезпечення розвитку вищої освіти в Україні.

Однак відмітимо, що незважаючи на ґрунтовність та високий рівень здійснених розробок, дослідження різних аспектів щодо фінансового забезпечення вищої освіти у державі потребують подальшого розвитку, зокрема в напрямі визначення основних показників, що характеризують нинішній стан вищих навчальних закладів, виявлення та узагальнення основних тенденцій їх функціонування.

Методологія дослідження. Фінансування закладів вищої освіти повинно бути націлене на певні цілі. Вони реалізуються за допомогою бюджетного фінансування, що здійснюється в системі управління економікою в цілому та за допомогою створення умов господарювання у сфері освіти, згідно із завданнями економічної політики держави в цій галузі на відповідному етапі розвитку. Політика фінансування має бути цілеспрямованою, стабільною й прозорою. Дуже важливим є вдосконалення механізмів фінансування, спрямованих на розвиток системи вищої освіти в Україні. До структури фінансового забезпечення входять бюджетне фінансування, а також самофінансування, акціонерний капітал, кредитування, безповоротна фінансова допомога. Процес фінансового забезпечення можна доповнити таким методом як комбіноване фінансування, що буде здійснюватися за рахунок коштів громадських організацій чи благодійних фондів.

Розглядаючи проблеми фінансування вищих навчальних закладів використовувались методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії, порівняння та узагальнення. При дослідженні формування кошторису закладів вищої освіти в Україні використовувались методи аналізу та синтезу. Використовувались методи індукції та дедукції під час вивчення практики формування і використання загального і спеціального фондів державних вищих навчальних закладів. Особливості фінансування приватних закладів вищої освіти опрацьовувалися за допомогою методів аналогії та порівняння. Метод узагальнення застосовувався для виділення перспектив та висновків щодо фінансування вищих навчальних закладів в Україні.

Основні результати. Видатки на освіту в нашій країні завжди фінансувались в основному за рахунок бюджетних коштів. В умовах переходу до ринкових відносин зберігається провідна роль такого фінансування, оскільки основу системи освіти складають державні навчальні заклади. Однак, нині практично немає такої освітньої організації, яка б не займалась платною освітньою діяльністю. Доказом цього є сучасна бюджетна політика, згідно з якою освіта фінансується за залишковим принципом.

Формування кошторису закладів вищої освіти.

Заклади освіти державної або комунальної форми власності фінансуються за кошторисно-бюджетним методом. Тобто діяльність державного вищого навчального закладу здійснюється на підставі кошторису, який надає йому повноваження щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання своїх функцій та досягнення цілей.

Показники кошторису навчального закладу повинні плануватись на підставі проведення наукових та економічно обґрунтованих заходів щодо визначення критеріїв розподілу коштів і напрямів використання фінансових ресурсів, а також визначення їх оптимальних обсягів. Кошторис ВНЗ має дві складові: загальний та спеціальний фонди. Загальний фонд містить у собі обсяг надходжень із загального фонду бюджету та розподіл видатків за повною економічною класифікацією на виконання ВНЗ основних функцій. Спеціальний фонд містить обсяг надходжень із спеціального фонду бюджету на конкретну мету та їх розподіл за повною економічною класифікацією на здійснення відповідних видатків згідно із законодавством, а також на реалізацію пріоритетних заходів, пов'язаних з виконанням установою своїх функцій.

Проекти кошторисів складаються всіма державними навчальними закладами на наступний бюджетний рік. У доходній частині проектів кошторисів зазначаються планові обсяги надходжень, які передбачається спрямувати на покриття видатків установ із загального та спеціального фондів відповідних бюджетів.

Формування доходної частини загального фонду проекту кошторису ВНЗ повинно здійснюватись на підставі розрахунків потреби бюджетних коштів, виходячи з прогнозованої кількості студентів, що навчатимуться за рахунок бюджетних коштів та прогнозованих витрат на навчання одного студента. Доходна частина спеціального фонду проекту кошторису планується за кожним джерелом доходів спеціального фонду вищого навчального закладу. Обов'язково слід брати за основу такий показник, як плановий обсяг надання платних послуг, які можуть надаватись закладом освіти, а також інші розрахункові показники. На нашу думку, це може бути ліцензійний обсяг прийому студентів на умовах контракту з фізичними та юридичними особами; ліцензійний обсяг прийому осіб на довузівську підготовку; кількість ліжок-місць у гуртожитках; площа приміщень і вартість обладнання та іншого майна, що здається в оренду; кількість місць у студентських їдальнях; технічна потужність копіювальних пристроїв; наявність в університетах редакційно-видавничого бюро та обсяги поліграфічних послуг, які можуть надаватись на комерційній основі; наявність відомчих готелів, спортивно-оздоровчих таборів, баз відпочинку та ін. Під час формування показників кошторису на наступний рік необхідно враховувати фактичні показники одержаних доходів за кожним джерелом за останній звітний рік, а також очікувані зміни в умовах роботи навчального закладу.

Спеціальний фонд кошторису складають власні надходження вищих навчальних закладів, які поділя-

ються на групи. На основі зведеного показника доходів кошторису визначається обсяг видатків спеціального фонду кошторису навчального закладу. Витрачання коштів навчального закладу здійснюється ним самостійно, але відповідно до затвердженого кошторису і суворо за статтями витрат бюджетної класифікації. Під час складання кошторисів особливу увагу слід приділити законності та правильності розрахунків, доцільності запланованих видатків, правильності їх розподілу відповідно до економічної класифікації видатків.

Видатки ВНЗ формуються згідно з економічною класифікацією видатків, яка застосовується всіма бюджетними установами та одержувачами бюджетних коштів за економічними ознаками з детальним розподілом коштів за їх предметними ознаками, та складаються з поточних видатків та капітальних видатків [7].

Слід зазначити, що правильне планування видатків є запорукою ефективного та цільового використання коштів та унеможливує використання їх на цілі, що не відповідають кошторису вищого навчального закладу. Контроль показників проектів кошторисів вищих навчальних закладів щодо законності та правильності розрахунків, доцільності запланованих видатків правильності їх розподілу за економічною класифікацією повноти надходження доходів здійснюють управління освіти та Міністерство освіти і науки України.

На нашу думку, витрачання бюджетних коштів повинно здійснюватися освітніми закладами самостійно, виключаючи потреби освітнього процесу, відповідно до статей бюджетної класифікації. При цьому можливий варіант, коли кошториси освітнім закладам встановлюються одним показником загального обсягу фінансових ресурсів (з розподілом фінансування щоквартально) без визначення витратних статей. Звіт про витрачання бюджетних коштів повинен подаватись до органів управління освітою за всіма статтями бюджетної класифікації.

Оплата додаткових послуг повинна мати стимулюючий вплив на розвиток освіти в цілому, а з часом вона, напевно, буде введена до обов'язкового мінімуму. У приватних навчальних закладах усіх рівнів оплата послуг освіти споживачами необхідна, оскільки не будуть реалізовані можливості приватного сектора як конкурентного.

Особливості фінансування державних вищих навчальних закладів. Державою законодавчо визначено основні джерела фінансування закладів вищої освіти державної форми власності – кошти державного бюджету, кошти галузей економіки, державних підприємств і додаткові надходження. Бюджетний кодекс України дозволяє державним вищим навчальним закладам поєднувати бюджетне фінансування із власними надходженнями, які утворюються внаслідок надходження плати за послуги, що надаються ВНЗ згідно із законодавством. Тобто, фактично державним вищим навчальним закладам надано право реалізовувати свої освітні послуги. Але при цьому слід врахувати вимоги статті 72 Закону України "Про вищу освіту", де визначено, що у вищих навчальних закладах державної і комунальної форм власності кількість студентів, прийнятих на перший курс на навчання за державним замовленням, повинна становити не менше ніж 51 відсоток від загальної кількості випускників загальноосвітніх навчальних закладів" [8].

Вища освіта в Україні фінансується з урахуванням суспільних та індивідуальних потреб. Суспільні потреби забезпечуються через державне замовлення, шляхом виділення відповідних державних асигнувань. Фінансування державних закладів освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, коштів галузей націо-

нального господарства, держпідприємств, організацій, а також додаткових джерел. Індивідуальні потреби за-

безпечуються за рахунок платного навчання з використанням різноманітних джерел (табл. 1).

Таблиця 1. Джерела фінансування закладів вищої освіти [9]

Державне фінансування вищої освіти	Недержавне фінансування вищої освіти
<ul style="list-style-type: none"> - Прямого фінансування (з одного або декількох рівнів державного управління) на основі кошторисів або нормативів; - Додаткових асигнувань за окремими категоріальними програмами, заходами тощо (наприклад, програма підтримки кращих студентів); - Дотацій або субвенцій для вирівнювання диспропорцій між регіонами; - Фінансування специфічних програм (кредитування навчання, ваучерна освіта, харчування малозабезпечених дітей); - Виділення матеріальних ресурсів, надання пільг; - За формулою, яка враховує певні кількісні та якісні показники діяльності навчального закладу; - За конкурсом; - "Блокові" гранти; - На рівні минулого року. 	<ul style="list-style-type: none"> - Кошти, одержані на навчання, підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів відповідно до укладених договорів; - Плата за надання додаткових освітніх послуг; - Кошти, одержані за науково-дослідні роботи та інші роботи, виконані закладом освіти на замовлення підприємств, установ, організацій та громадян; - Доходи від реалізації продукції навчально-виробничих майстерень, підприємств, дільниць і господарств, від надання в оренду приміщень, споруд, обладнання; - Дотації з місцевих бюджетів; - Кредити і позички банків, дивіденди від цінних паперів та доходи від розміщення на депозитних вкладах тимчасово вільних позабюджетних коштів; - Добровільні грошові внески, матеріальні цінності, одержані від підприємств, установ, організацій, громадян.

Проте державні вищі навчальні заклади гостро відчувають нестачу фінансових ресурсів. Це пов'язано насамперед з тим, що держава практично не фінансує поточні та капітальні ремонти у вищому навчальному закладі, придбання предметів і матеріалів, оплату послуг, придбання обладнання і предметів довгострокового користування. Тобто державою не фінансуються видатки на відновлення і розвиток матеріально-технічної бази. Ці статті витрат фінансуються, за рахунок студентів-контрактників.

Ринкові відносини, на які переходить економіка освіти України, вимагають розгляду діяльності вищих закладів освіти як виробників і продавців відповідних освітніх послуг. Вартість навчання у державному вищому навчальному закладі розраховується згідно з вимогами бюджетного законодавства. Встановлення вартості платної освітньої послуги здійснюється на базі економічно обґрунтованих витрат, пов'язаних з її наданням. Калькуляційною одиницею при цьому є вартість отримання відповідної платної освітньої послуги однією фізичною особою за весь період її надання у повному обсязі. У разі, якщо строк надання платної освітньої послуги перевищує один календарний рік, а згідно з чинними нормативно-правовими актами, замовник має право здійснювати оплату послуги частинами, у відповідному договорі (контракті) зазначаються всі поетапні суми та строки сплати.

Складовими вартості витрат на надання освітньої послуги є:

- витрати на оплату праці працівників;
- нараховування на оплату праці відповідно до законодавства;
- безпосередні витрати та оплата послуг інших організацій;
- капітальні витрати;
- індексація заробітної плати, інші витрати відповідно до чинного законодавства.

Оскільки державні вищі навчальні заклади є неприбутковими установами, то у вартість навчання не закладається сума прибутку. Фактично освітня послуга реалізується за собівартістю на рівні попереднього календарного року, і у разі зміни економічної ситуації в країні ВНЗ не буде можливості покривати фактичні видатки на надання освітньої послуги.

Також необхідно врахувати, що левова частка витрат при обрахунку освітньої послуги припадає на заробітну плату з нарахованнями, розмір якої визначається штатом науково-педагогічних працівників і законодавчими актами про розмір заробітної плати працівників

освітньої галузі. Ці видатки жодним чином не пов'язані із рівнем інфляції за попередній календарний рік. Тому при обрахунку вартості навчання у державному вищому навчальному закладі доцільно врахувати:

- покриття планових витрат при підготовці фахівця певної спеціальності;
- відповідність вартості освітньої послуги ринковому попиту та пропозиції;
- можливість своєчасного реагування на макроекономічні процеси, які відбуваються в державі.

Важливою перешкодою здійснення реалізації конституційного права людини на освіту є не тільки недостатній рівень бюджетного фінансування освітньої галузі, але й одночасне нераціональне використання фінансових ресурсів, які надходять у її розпорядження. Це зумовлено як недосконалістю чинного законодавства, відсутністю належного методологічного забезпечення організації бюджетних відносин, так і безвідповідальністю учасників бюджетного процесу за прийняті управлінські рішення, внаслідок яких є зниження ефективності використання бюджетних коштів.

До найбільш характерних видів неефективного управління і використання бюджетних коштів учасниками бюджетного процесу, які зустрічаються у вітчизняній практиці, можна віднести:

- неефективне управління коштами через недоліки в плануванні;
- неефективне використання коштів через відсутність обґрунтованого прогнозування і планування;
- неефективне використання коштів внаслідок необґрунтованих управлінських рішень;
- неефективне використання коштів спеціального фонду державного бюджету;
- неефективне використання коштів на проведення науково-дослідних робіт;
- неефективне використання коштів на підготовку спеціалістів;
- неефективне використання коштів шляхом тривалого їх утримання без використання на реєстраційних рахунках розпорядників бюджетних коштів та на поточних рахунках підвідомчих організацій;
- неефективне використання коштів на придбання основних засобів (обладнання) тощо.

Спробуємо дослідити окремі причини такої ситуації. Так, у Бюджетному кодексі України, хоча й порушується проблема забезпечення ефективного витрачання бюджетних коштів, обґрунтовується доцільність і необхідність здійснення оцінки, проведення контролю за цим

процесом, відповідальність учасників бюджетного процесу за бюджетні правопорушення настає у разі нецільового (а не неефективного) використання бюджетних коштів, порушення розпорядниками бюджетних коштів вимог щодо прийняття ними бюджетних зобов'язань тощо.

Міністерство фінансів України розробило лише організаційно-методологічні засади оцінки ефективності бюджетних програм із застосуванням результативних показників для моніторингу, аналізу та контролю за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів. Відповідно до Бюджетного кодексу України бюджетні програми є особливою складовою програмно-цільового методу, який повноцінно запроваджений лише для управління коштами Державного бюджету України [7]. Для оцінки ефективності використання коштів місцевих бюджетів (а саме вони є основним джерелом фінансування соціальної сфери, до якої належить і галузь освіти), на рівні яких програмно-цільовий метод у бюджетному процесі застосовується вибірково й експериментально, немає розробленої методики. Зважаючи на вищевикладене, вважаємо, що для досягнення конкретних результатів у галузі освіти за рахунок бюджетних коштів органам державної влади та місцевого самоврядування доцільно активізувати роботу щодо впровадження програмно-цільового методу у бюджетний процес на місцевому рівні.

Щорічне фінансування за державним замовленням підготовки фахівців, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення їх кваліфікації фактично призводить до утримання навчальних закладів, а не до підготовки спеціалістів на конкурентних засадах та відповідно до державної потреби, що склалася на ринку праці.

У зв'язку з цим слушною, на наше переконання, є думка щодо доцільності здійснення органами державної влади постійного моніторингу ринку праці з метою уникнення ситуації, коли держава замовляє і фінансує підготовку фахівців, які їй сьогодні не потрібні, і одразу ж через фонди зайнятості знову фінансує тих самих фахівців з метою їх перекваліфікації. Держава передусім повинна фінансувати спеціальності, які не користуються попитом в абітурієнтів, але брак фахівців з яких призводить до погіршення показників роботи тієї чи іншої галузі [10].

Це дасть змогу за допомогою розробки механізмів захисту окремих спеціальностей, що вимагає відповідного фінансування, вирішити проблему непрестижності для абітурієнтів деяких спеціальностей, які є дуже необхідними для розвитку економіки країни.

Фінансове забезпечення приватних вищих навчальних закладів. Наведені дані підтверджують – функціонувати вищим навчальним закладам в сучасних умовах приходиться виключно за рахунок внутрішніх можливостей – диверсифікації надходжень коштів за рахунок надання додаткових освітніх послуг і ефективного управління фінансовими ресурсами.

Досвід багатьох країн, свідчить, що ефективне функціонування вищої освіти досягається за рахунок:

- державної політики, спрямованої на підтримку і розвиток вищої освіти;
- ефективного управління фінансовими ресурсами на рівні вищих навчальних закладів.

У такому аспекті перед системою вищої освіти постають дві групи нових завдань. Одна з них обумовлена необхідністю забезпечення моніторингу та якості процесу навчання, друга – підвищенням ефективності управління фінансовими ресурсами ВНЗ в рамках поточного та середньострокового планування.

Оскільки сучасна Україна є державою, в якій завершується формування ринкових відносин, то, очевидно, ці відносини повинні проявлятися у всіх сферах її функціонування, в тому числі і в освітній. Формування ринкових відносин у сфері освітніх послуг спричинило появу навчальних закладів, альтернативних до державних. Ними стали заклади недержавної форми власності, зокрема, приватні. До них зараховують навчальні заклади, які виникли в посттоталітарній Україні на початку 90-х рр. XX ст., не мають бюджетного фінансування і ставлять собі за мету підготовку інтелектуальної еліти України на основі нових освітніх технологій за новими, найбільш дефіцитними спеціальностями. За формою власності вони належать до третього сектора економіки, оскільки не є ні державними, ні комерційними, а отриманий прибуток, якщо він є, відповідно до своїх статутів скеровують винятково на свій розвиток.

Діяльність недержавних вищих навчальних закладів визначається законодавчими актами або конституціями держав.

Серед фінансових засобів, які отримують недержавні ВНЗ, переважне місце займають субсидії урядів. Це дає органам державної влади право контролювати цільове використання коштів та якість навчальної роботи. Іншими вагомими джерелами фінансування недержавних ВНЗ є недержавні субсидії: засоби фірм, благодійних фондів, приватних осіб тощо.

Поруч з прямими субсидіями важливу роль у розвитку вищої освіти США та інших країнах Заходу відіграють такі види державної допомоги, як виділення грантів навчальним закладам і викладачам, грошові компенсації біднішим сім'ям, діти яких добре вчаться, тощо.

Велика увага приділяється фінансовому плануванню видатків на освіту, об'єктом якого переважно виступають фінансова діяльність суб'єкта бюджетної установи та відповідне коло фінансових операцій. Фінансове планування здійснюється з метою обґрунтування ефективності управлінських рішень з урахуванням їх забезпеченості джерелами фінансування, оптимізації затрат і позитивних економічних результатів. Планування видатків здійснюється згідно з принципами об'єктивної потреби, комплексності, науковості, достатності, ефективності та контролю за використанням отриманих бюджетних та позабюджетних ресурсів [11].

У західних країнах управління фінансами набуло динамічнішого розвитку в сфері активізації бюджетного менеджменту, важливою частиною якого стало бюджетування. Зарубіжний досвід використання бюджетування як однієї з технологій управління фінансами свідчить про те, що воно само по собі не може існувати без системного підходу, оскільки орієнтоване на певні результати від витрачання бюджетних коштів. Ефективного результату, в свою чергу, практично неможливо досягти виключно за рахунок застосування технологій бюджетування, оскільки це взаємопов'язаний ланцюг заходів, і фінанси лише обслуговують їх здійснення. Саме тому в більшості зарубіжних країн технології бюджетування запроваджувалися або одночасно зі структурними реформами, або одразу ж після них.

Зупинимось на дослідженні комплексу показників фінансування освіти. Обсяг фінансування освіти в різних країнах встановлюють у відсотках від ВВП, що означає їх пряму залежність від рівня розвитку економіки. У тому числі спостерігаються наступні тенденції: чим вище є рівень розвитку економіки (величина ВВП), тим більший обсяг фінансових ресурсів має вища освіта. Основні показники, які характеризують розвиток вищої освіти та її фінансового забезпечення у різних країнах світу наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Основні показники рівня фінансування освіти в різних країнах

Показники	Україна	Росія	США	Німеччина	Франція	Японія	Пд. Корея	Китай	Індія	Польща
ВВП на душу населення, дол. США	4 005	19 833	46 588	37 430	34 256	33 785	28 797	7 519	3 339	19 908
Загальні витрати на освіту, % ВВП	5,1	4,1	5,4	4,6	5,9	3,8	5,0	4,0	3,2	5,1
Державні витрати на вищу освіту, % ВВП	0,2	1,2	1,0	1,1	1,3	0,5	0,7	-	1,3	1,1
Загальні витрати на освіту на душу населення, дол. США	205,4	813,1	2 515,7	1 721,8	2 021,1	1 283,3	1 439,8	300,8	106,8	1 015,3
Витрати на одного студента за рік, дол. США	4250	7 749	29 201	15 711	14 642	15 957	9 513	-	-	19 269
Кількість ВНЗ в країні, од.	803	689	3 301	250	586	721	394	1 135	579	286
Чисельність населення, млн. осіб	45,4	142	316	80	65	127	49	1 300	1 200	38
Кількість університетів у топ-500, од. (ARWU 2013)	0	2	149	38	20	20	11	28	1	2
Персональні комп'ютери на 100 осіб, од.	4,5	13,3	80,6	65,6	63,1	40,7	57,6	5,7	3,2	16,9
Користувачі Інтернету на 100 осіб, од.	44,6	43,4	74,2	82,5	77,5	77,6	82,5	34,4	7,5	62,5

Джерело: Складено автором на основі [9,12,13]

За представленими у таблиці 4 показниками можна зробити наступні висновки:

1) Частка ВВП, яка витрачається на освіту у більшості країн коливається від 3 до 5,9%. Відносний показник України складає 5,1% і відповідає загальносвітовій тенденції.

2) За показниками загальнодержавних витрат на освіту є певні відмінності між країнами: за відсотками вони відповідають середньосвітовому значенню, а в абсолютному виміру відрізняються, оскільки ВВП з розрахунком на душу населення в розвинених європейських країнах значно більший.

3) Суттєво відрізняються показники витрат з розрахунку на одного студента: в Україні вони складають лише 4 250 дол. США, а в розвинутих країнах коливаються від 9 до 30 тис. дол. США.

4) Відзначаємо суттєве перевищення кількості ВНЗ в Україні з урахуванням чисельності населення.

5) Незважаючи на кількість ВНЗ, Україна не є конкурентоспроможною в глобально-освітньому просторі, тому що жоден ВНЗ не входить до топ-500 ARWU 2013.

6) За показниками ПК на 100 осіб і користувачами Інтернету на 100 осіб, Україна знаходиться нижче середньосвітових тенденцій.

У системі освіти треба розрізняти реінжиніринг освітніх послуг і реінжиніринг бізнес-процесів. У першому випадку ми маємо на увазі переорганізацію освітньої діяльності ВНЗ, розробку нових освітніх програм і курсів, які орієнтовані на вимоги ринку праці й освітніх послуг, а в другому – зміни в управлінських, адміністративних та інших процесах, що можна називати бізнес-процесами [11].

Сучасна ієрархічна система бюджетів ВНЗ має функціональний підхід й охоплює всю його діяльність в періоді бюджетування: від надання освітніх послуг і адміністративних витрат до управління фінансовими потоками. Як традиційна система бюджетування закладів вищої освіти має ряд недоліків, які особливо чітко виявляються в сучасних економічних умовах, а саме: бюджети відображають стан фінансових ресурсів ВНЗ на певний момент часу, концентруючи увагу винятково на короткостроковий фінансовий період; рівень витрат визначається на підставі результатів попереднього періоду бюджетування, відкоригованих на рівень інфляції, що часто призводить до невиправданого завищення витрат; традиційна система бюджетування не надає

механізмів, які дозволяють оптимізувати діяльність ВНЗ з урахуванням зміни потреб ринку освітніх послуг; відсутні механізми, стимулюючі зниження витрат ВНЗ на ведення фінансово-господарської діяльності, тому структурні підрозділи прагнуть виконати витратну частину бюджету в запланованому об'ємі, іноді проводячи сумнівні по своїй ефективності витрати; у традиційній системі бюджетування витрати розподіляються за бюджетним класифікатором, в якому відсутні механізми, що дозволяють якісно контролювати їх ефективність.

Таким чином, економіко-методологічна складова має бути направлена на створення нової ефективної організаційної структури з поєднанням функціонального і процесного підходів до системи управління ВНЗ. Успішність її реалізації повністю визначає ефективність функціонування створеної системи бюджетування таких закладів.

Основою сучасної демократичної держави та ключовим фактором економічного зростання справедливо вважається освіта. Проведене дослідження дає змогу констатувати, що, незважаючи на зростання обсягів фінансування освіти, реальна потреба галузі у фінансових ресурсах забезпечується все менше. Очевидним є те, що в умовах дефіциту бюджетних коштів, учасникам бюджетного процесу необхідно приймати виважені управлінські рішення, які підвищували б ефективність використання коштів, що спрямовуються на фінансування освітньої галузі. На наше глибоке переконання, такі дії сприятимуть забезпеченню реалізації конституційного права людини на освіту.

Висновки. Отже, з метою удосконалення сучасного механізму фінансового забезпечення закладів вищої освіти необхідно оптимізувати як джерела фінансування, так і видатки. Збільшення обсягів власних надходжень державних вищих навчальних закладів від надання платних послуг обмежується кадровим потенціалом та матеріально-технічним забезпеченням, а також попитом на такі послуги з боку споживачів. При визначенні напрямів оптимізації джерел формування фінансового ресурсного забезпечення закладів вищої освіти важливим є аналіз мотиваційних аспектів та платоспроможності населення. Мотивація до здобуття вищої освіти визначається престижем, який формувався як частина національної культури протягом десятиліть. Проте значна частина населення України має украй

низькі доходи, що часто не забезпечують прожитковий мінімум (після оподаткування).

Зокрема, неадекватними є моделі, способи та форми фінансування освітньої галузі. У здійсненні бюджетних видатків на утримання закладів освіти повільно впроваджується програмно-цільовий метод, спрямований на розвиток, натомість домінує традиційний планово-нормативний підхід, зорієнтований на експлуатацію, утримання. Тому для забезпечення конкурентоспроможності та виживання в сучасних умовах вищі навчальні заклади, які перебувають у державній власності, повинні перебудувати стратегію і тактику своєї економічної діяльності. Причому її основні напрями мають бути зосереджені на визначенні політики ціноутворення у межах видатків формування загального і спеціального фондів.

Одна з найбільш значущих відмінностей поточного стану системи освіти України полягає у значно нижчих, ніж у розвинутих країнах, абсолютних показниках фінансування.

В освітніх бюджетах і України, і розвинутих держав переважають державні інвестиції. Варто зауважити, що приватні інвестиції в систему вищої освіти у розвинутих країнах не обмежуються безпосередньо платою за навчання. Суттєві надходження ВНЗ отримують у вигляді різноманітних пожертв від благодійників та як оплату за здійснювані для приватних компаній наукові дослідження і прикладні розробки. У свою чергу розвинуті системи студентського кредитування дають змогу громадянам оплачувати навчання протягом тривалого періоду після його закінчення, таким чином значною мірою перекладаючи витрати на банківські системи відповідних країн. Частка приватного фінансування вищої освіти є більшою у країнах, де вищу освіту мають більше громадян. Крім того, поступове зростання частки приватного фінансування освіти (особливо це стосується ВНЗ) у розвинутих країнах в цілому не відбувається за рахунок скорочення державного фінансування: обсяги і державного, і приватного фінансування постійно зростають, проте зростання приватного фінансування має вищі темпи.

Саме в економічній царині відзначається одна з визначальних тенденцій розвитку глобальної системи освіти, яка полягає у постійному швидкому зростанні освітніх бюджетів упродовж останніх 15 років. Загальний обсяг світового ринку освітніх послуг у 2013 році становив понад 4,4 трлн доларів (що майже втричі більше сукупного військового бюджету усіх країн світу), тоді як 2000-го – 2,3 трлн доларів. За прогнозами фахівців, які передбачають збереження і навіть підвищення високих поточних темпів зростання світового освітнього ринку, 2017-го року його обсяг перевищуватиме 6,3 трлн доларів, при цьому найбільші обсяги зростання фінансування припадуть на вищу освіту та державну і корпоративну освіту протягом життя [12].

Прикметно, що на зростання інвестицій в освітню сферу безпосереднім чином не вплинула світова фінансово-економічна криза. Почасти це пояснюється обраною урядами переважної частини розвинутих країн стратегією щодо додаткового фінансування своїх економік і стимулювання таким чином споживчого попиту, а почасти – прагненням громадян забезпечити своїх дітей з допомогою вищої освіти кращими шансами на

отримання гідної роботи. У тих країнах і тих сегментах освіти, де державне фінансування все ж скорочується, воно компенсується за рахунок приватного інвестування, в тому числі плати за навчання. Громадяни розвинутих країн, незважаючи на окремі протести, в цілому поки що погоджуються сплачувати більше за отримання вищої освіти. Також серед причин високих темпів зростання глобальної системи освіти фахівці називають збільшення кількості дорослих, що отримують додаткову освіту у тій чи іншій формі, та стрімке впровадження інформаційних технологій у навчальний процес (дистанційні курси, електронні підручники, навчальні програми, системи електронного управління навчанням тощо).

Ситуація ще більше загострюється в умовах ненадлежаного зв'язку між структурою підготовки спеціалістів у ВНЗ і реальними потребами економіки, що являє собою застарілу проблему України. У цьому відношенні очевидно є потреба у приведенні державного замовлення на підготовку спеціалістів у відповідність до реальних потреб національної економіки.

Список використаних джерел

1. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір: [колективна монографія] / За ред. Е. М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – 383 с.
2. Сучасна економічна освіта: Україна і Болонський процес: [монографія] / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2006. – 326 с.
3. Проблеми якості вищої освіти: [монографія] / [К.Косак та ін.]; Академія педагогічних наук України; Ін-т вищої освіти; [редкол.: В.Кремень, В.Андрущенко, В.Луговий та ін.]. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 233 с.
4. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – Київ: Грамота, 2005. – 448 с.
5. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: [підручник] / О. А. Грішнова. – 5-те вид., оновлене. – Київ: Знання, 2011. – 390 с.
6. Гець В.М. Інноваційні перспективи України: [монографія] / В.М. Гець, В.П. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
7. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 50-51. – ст.572 [із змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. – Назва з екрана
8. Закон України "Про вищу освіту" від 1 липня 2014 року № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. – № 37-38. – ст.2004 [із змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Назва з екрана
9. Касич А.О. Особливості фінансування вищої освіти в Україні та інших країнах світу [Електронний ресурс] / А.О. Касич, В.А. Циган // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2587>. – Назва з екрана.
10. Буцька О.Ю. Освітня діяльність вищих навчальних закладів та її фінансове забезпечення // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4. – с. 159 – 165
11. Боголіб Т.М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в інформаційний період [Текст]: [монографія] / Т.М. Боголіб – К.: Міленіум, 2006. – 506 с.
12. Дані Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) [Електронний ресурс] // Організація економічного співробітництва та розвитку: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org>. – Назва з екрана.
13. Академічний рейтинг університетів світу [Електронний ресурс] // Академічний рейтинг університетів світу: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.shanghai ranking.com/index.html>. – Назва з екрана.
14. Боголіб Т.М. Вдосконалення фінансового забезпечення вищої освіти // Вісник ТДГУ. – 2006. – № 3. – с. 76 – 87
15. Діяльність та дані Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/> – Назва з екрана.

Надійшла до редколегії 26.01.15

А. Красильник, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены проблемы финансирования высших учебных заведений и уделено внимание формированию сметы учреждений высшего образования в Украине. Описаны практика формирования и использования общего и специального фондов высших учебных заведений. Освещены особенности финансирования государственных и частных высших учебных заведений. Представлены перспективы финансирования высших учебных заведений в Украине.

Ключевые слова: финансирование, смета, общий фонд, специальный фонд, бюджетные средства, расходы.

O. Krasilnyk, PhD student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PROBLEMS AND PROSPECTS OF FINANCING HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

The paper considers the problems of financing higher education institutions and focuses on formation of estimates of higher education institutions in Ukraine. The study established that the public and municipal education institutions financed by estimate and budget, which is determined by the amount and directions of use funds for implementation of functions and achieving the goals. The estimate has 2 components: general and special fund. The paper describes the practice of using general and special funds of higher education institutions. The results present the features of financing public and private higher education institutions. Public higher education institutions acutely feel the lack of financial resources. Tuition fees at public higher education institutions are calculated according to the requirements of the budget legislation. The conclusions suggest the prospects of financing higher education institutions in Ukraine. Higher education institutions need to give special attention to financial planning, optimization of financing sources and expenditures. It is necessary to reform the models, methods and forms of financing higher education sector.

Keywords: financing, estimate, general fund, special fund, budget funds, expenditures.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2015; 2 (167): 117-122

УДК 330.1

JEL O17, E 26, N 14

DOI: dx.doi.org/ 10.17721/1728-2667.2015/167-2/19

I. Савич, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ВПЛИВ ТІНІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН НА МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ

В статті висвітлені сучасні погляди на сутність причинності виникнення тінізаційних процесів в бюджетній сфері. Виокремлені основні проблеми детінізації економіки в сфері оподаткування. Досліджено вплив тінізаційних процесів в бюджетній сфері на обсяги дефіциту державного бюджету. Здійснено регресійне оцінювання взаємозв'язку тінізації бюджетних відносин в Україні та основних макроекономічних показників.

Ключові слова: тіньова економіка, тінізація бюджетних відносин, бюджетні правопорушення, рівень корупції, дефіцит бюджету, державний борг.

Вступ. В Україні за умови високого податкового навантаження вигоди від ухилення від сплати податків для підприємств досить суттєві. Наявність корупції знижує ймовірність своєчасного виявлення ухилення від сплати податків, а протиріччя й суперечливі положення у законодавчих актах – дають змогу зменшити податкові зобов'язання. За таких обставин надзвичайно поширеною стала практика мінімізації податкових платежів або ж ухилення від їх сплати.

Значних збитків державі завдає економічна злочинність, вагоме місце у якій займають злочини, пов'язані зі зловживаннями у бюджетній сфері. Підтвердженням цього є істотне збільшення за останні роки кількості злочинних посягань на бюджетні кошти, які виділяються Урядом на різноманітні соціальні та економічні програми, а також на пільгові кредити. Вони вчиняються у формі розкрадання, привласнення, а також використання не за призначенням згаданих активів. Це, в свою чергу, призводить до невиконання економічних та соціальних програм, створює атмосферу соціальної напруженості в окремих регіонах, яким такі кошти виділялися, унеможливує реформування економіки України у відповідності до глобальних геополітичних викликів.

Мета статті – дослідження впливу тінізаційних процесів в бюджетній сфері на основні макроекономічні показники. Задля досягнення мети дослідження за доцільне вважається реалізація **наступних завдань**:

- виокремлення основних аспектів функціонування тіньової економіки України та причин їх виникнення;
- аналіз впливу тінізаційних процесів у бюджетній сфері на дефіцит державного бюджету;
- розробка регресійної моделі взаємозв'язку тінізації бюджетних відносин та основних індикаторів економічного зростання України.

Огляд літератури. Проблемам детінізації державного сектору економіки через призму бюджетних відносин приділяли увагу такі зарубіжні вчені-економісти, як: А. Ділнот, С. Морріс, В. Леєу, А. Френз, Ж. Віллард, К. Карсон, Дж. Арвай, Б. Контіні, Ч. Константіно, Т. Ейдт, Е. Дж. Вайнер, Д. Коломер В'ядель, Ф Шнайдер та інші.

Дослідження даної проблематики знайшло своє відображення у наукових працях вітчизняних науковців,

серед яких, зокрема: З. Варналій, Т. Ковальчук, І. Мазур, В. Мандибура, А. Мокій, С. Мошенський, В. Попов, В. Предборський, В. Турчинов, М. Флейчук, Ю. Харазіш-вілі та інші.

Окремими аспектами проблем бюджетного процесу, зокрема, в контексті детінізаційних процесів, займалися В. Базилевич, О. Барановський, В. Гець, І. Луїна, І. Лютий, В. Мунтіян, С. Ніколенко, С. Онищенко, К. Павлюк, Ю. Пахомов, І. Тивончук, С. Юрій та інші.

Незважаючи на це, поглибленого дослідження потребують питання взаємопов'язаності окремих факторів тіньової економіки України, таких як тінізація бюджетних відносин та основних макроекономічних показників.

Методологія дослідження. Задля реалізації поставленої мети в роботі застосовується інструментарій економічного моделювання, багатфакторної регресії та нелінійного моделювання.

Дослідження наукових підходів до розуміння економічної сутності тінізації економіки здійснено шляхом застосування історико-генетичного методу, що дозволило визначити авторський підхід розуміння змісту та основних чинників тінізації економіки. Використання системного методу дало можливість показати структурний взаємозв'язок між процесами тінізації економіки в бюджетній сфері. Поєднання загального, часткового і одиничного дало можливість пояснити основні чинники впливу бюджетних коштів у тіньовий сектор. Метод порівняльного аналізу застосовується для вивчення динаміки видатків бюджету та зловживань у бюджетній сфері.

Інформаційну базу дослідження складають законодавчі та нормативні акти з питань бюджетної політики, дані офіційної статистики України, аналітичні матеріали наукових установ, аналітико-статистичні огляди, довідкові та аналітичні документи міжнародних організацій, наукові публікації з проблем впливу бюджетних коштів у тіньовий сектор.

Основні результати.

Загальні причини тінізації та проблеми детінізації економіки України. Аналізуючи основні причини відтоку бюджетних коштів у тіньовий сектор необхідно, насамперед, вести мову про загальні причини тінізації та проблеми детінізації економіки нашої держави. Отже